

Zsávolya Zoltán

Az „irodalmár” feltárása és (de)kódolása

(Szócs Géza: *Beszéd a palackból. Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2008. 120 oldal, ármegjelölés nélkül*)

Ritkán kerül a kezembe könyv, amely ennyire megfelelne annak, amit a fülszöveg kiadói marketingje ígér róla előzetesen: az eredetileg az Irodalmi Jelen folyóiratban megjelent tizenhat írást valóban fokozott érdeklődéssel lapozhatja mind az irodalomtörténetben és a verselemzésben többé-kevésbé járatos olvasó éppúgy, mind pedig az is, aki járatlanabb ezeken a területeken. „Akármiről is szóljon a szerző [...], megragad fölényes tájékozottságával, biztos ítéletével, választékosságával. Ezek az esszék nem csak ismereteinket gyarapítják, hanem lebilincselő olvasmányok is.” (Nem kis dolog ez, tudniillik, hogy tényleg így van, mert ami kulturalitás, kulturális anyag Böszörményi Zoltán környezetében megképződik, az nem feltétlenül szellemi-művészeti mivoltában kóser.) Az irodalomszakma esszéisztikus vallomásai, híradásai ezek a szövegek, bizonyítva, tanúsítva maguk is: az igazi író mindig irodalmár is, defensor litterariae – ha nem is mindjárt irodalomelmélész vagy –történész..

Mindamellet a vékony kötetecske erénye az is, hogy *nem akar sokat* (még abból sem, aminek az ismeretét, szemléletét csendes forradalmisággal hozza, hirdeti) s éppen így lesz pontosan elegendő. Mert ki mondhatja, hogy teljességgel járatos az irodalomban? Fontos szerénységi belátásunk kell legyen ez mindannyiunknak! És ugyan ki – mert a hagyományismeret és a hagyománykövetés még az úgynevezett műkedvelőknél is megütteti a mértéket valamennyire, még hogyha egészében csapnivaló is az egész, amit produkálnak –, szóval ugyan ki olyan szerencsétlen, valójában, hogy istenigazából járatlannak minősíthetnék ezen a területen? Igazságunk, kompetenciánk valahol középütt van, feleúton talán az abszolút hozzáértés, illetve a . Van azonban kánon (történetileg is, de a jelen szinkronitálásában is már), és van azon-kívüliség. A hatás lehetősége, a művészi üzenet célbajuttathatósága, illetve ennek mértéke, foka szempontjából igazán fontos ez az állapotbeli megkülönböztetés, amely alkotó és alkotó között tétetik meg. Mármost az Irodalmi Jelen „Beszéd a palackból” című rovata, amelyből válogatva az azonos című kötet amolyan *hosszanti keresztmetszetet* kínál, célja

éppenséggel „ismeretlen vagy kevésbé ismert költői üzenetek közül halászgat, találkozást keresve rejtve maradt értékekkel.” Ez a találkozás vagy találkoztatás (az olvasóé) kínálkozóan amolyan *literár-historiográfiai bűvárlás* lenne (*nem* a szerző kifejezése), ám, ahogyan azt már a Babits Mihály versét (és attitűdjét versben) bíráló Kosztolányi Dezső megírta, „minden bűvárnak olyan nagy / a képe”. Nos, ilyesmi Szöcs Gézát semmiképpen nem fenyegeti, hiába annyira „fölényes tájékozottságú”... Nem, mert módszertanilag minden tanügyi buzgalmárkodást vagy bármilyen indíttatású tudálékoskodást kikerülve tanít. De – és ez a lényeg – nem kizárólag a tényekre, hanem azokat bár tiszteletben tartva és fontos alapanyagként átnyújtva (raritásai, tulajdonképpeni kuriózumait tekintve), ám azokon olyan elegánsan túllépve, hogy lényegileg maradván bennük, náluk: az egybeesések, egymásmellettségek, a paralel lehetőségrendszerek s még akár a koincidenziák (ezúttal: véletlenül is szellemi jelentőséggel bíró egybeesések valóságos, és nem kísérteties jelentését, *message*-ét kihüvelykezve). „Az utazó, mivelhogy nincs karórája, telefonjára pillant, amit itt úgy hívnak, hogy cellulare. 2006. július 11-e. Fölvívja mindentudó barátját. »Te, mondd már, hol született Bonaviri?« Csönd, várjál, megnézem. Várom. »A szicíliai Mineóban, 1924. július 11-én. Honnan hívsz?« »Mineóból!«” A *Mineo avagy: legelni indulnak lassú kecskék* című írás emez titokzatos egybeesése nem-végzetszerű (természetszerűen) és a megalkotója részéről sem kíván (szerencsére) valamiféle neoromantikus titokzatoskodás vagy fontoskodás „patinájával” bevonódni. Egyszerűen csak arról van szó, hogy emez, Giuseppe Bonavirit, Mineo városka szülőttét bemutató Szöcs-szöveg létrehozója (maga Szöcs Géza, vagy valaki más?) ott járt. De ez az alanyi személyességnek olyan líraian kiélelt momentuma is már egyben, amely bizvást lehetne fikcionálisan kitalált: regényesen érdekes is; mint amilyen maga az Irodalom – Dante óta. (Ahogyan a firenzei koszorús a *Vita nuova* lapjain vagy vallomásos szonettjeinek rendjeként rekonstruálta/megkonstruálta életútjának cselekményét...) S így sokkal hitelesebben hallatszik értékelése, miszerint a szóba került olasz alkotót „mifelénk inkább prózaíróként tartják számon, önálló magyar verskötete nincs [...], és ha nem nyerte volna meg a balatonfüredi Quasimodo fesztivál nemzetközi költői nagydíját, néhány éve, Magyarországon azt sem sokan tudnák, hogy verseket is ír.” Megjegyzem, még azt sem túlzottan sokan, hogy prózát, egyáltalán...

Pedig Szöcs Géza most már kifejezetten a „költői”, azaz a lírai üzenetpalackok dugóját húzkodja ki és ereszti ki belőlük – ha nem is valamiféle dzsinnt, de legalább a csendes spirituszt. Van csendes, oxigént kapva halkán felsistergő égésű spiritusz? A líratörténet területén csak az van. S a gondos

Van olyan vélekedés, időnként egészen tekintélyes emberek is képviselik, hangoztatják, hogy az irodalom (főként a szépirodalom) akkor irodalom igazán, amikor több önmagánál, vagy legalábbis más, mint önmaga... Érdekes, hogy a festészettel vagy a filozófiával vagy éppenséggel a szerves kémiával kapcsolatban nem hallottam még ezt a vélekedést felmerülni, míg az irodalom érdemleges, hiteles, egyéni művelésére vonatkozóan mintha tényleg ártalmas lenne mintegy a hagyománykövetés, a tradícióra hangolódás. Legalábbis a túlzásba vitt. De hát ki tudja eldönteni, mi a túlzásba vitt egy területen, mikor történik meg az, hogy már túl is habzik a pohár – épp csak az imént telelakott, önmaga-folyadékával?

Alighanem a sajátos kommunikációs helyzet és funkció okozza alapvetően ezt a feszültségekhez is vezető féligazság-érzékelést. (Mert kétségkívül van valami ebben a részleges önmegfosztással kikerekedő ön-megalkotási gyanúban és követelményben. Ha egészében felháborító is – ha, teszem azt, Ady Endre mint „irodalmi író” illeti megsemmisítő bírálattal az induló Kosztolányi Dezsőt.) Az irodalom művészeti ága – amennyiben művészeti ág egyáltalán és *ezek az ágazatokon* nem kizárólag az ún. „képzőművészet”, azaz a *vizuális képződés* különféle területeit értjük (amit most nem vitathatunk meg) – mindenkor szorosan összefüggött a létrejöttét keretező és fémjelző korszak (másfajta) kommunikációs formáival, az ezekkel való technikai-mediális átfedés vagy nagy fokú egybeesés legalább annyira emelte általánosságban a *jelentőségét*, mint amennyire tulajdonképpen el is fedte a *jelenségét*. (A „halott betű”, amely az Interpretáció meg-megújuló feltámasztási gesztusainak vagy csak kísérleteinek egyetlen verbális főnixmadara volt – és maradt az elektronikusság, a számítógép, az internet periódusában is.)

Néhány példa csak. A talán legnagyobb magyar prózaíró, Mikszáth Kálmán tizenkilencedik századi angol történetírót vallott a maga módszertani (írói?) mesterének; a „regényt” pedig ott kezdték művelni Magyarhonban, amikor Kézai Simon mester az 1270-es évek előkelő családjait vetítette vissza valami négyszáz évvel; a Honfoglalás előkelő nemzetségeinek képviselői lettek volna, beállítása szerint, az Árpád körül rajzó meghatározó egyéb szereplők... A XII-XIII. század fordulóján működő középfelnémet epikus poéta, Gottfried von Strassburg pedig (élete egyetlen műve egy igen emlékezetes, amúgy befejezetlenül maradt *Trisztán és Izolda*, az angol-normann *Thomas trubadúr* költői anyagának felhasználásával is, valamikor 1205-1215 között 19.552 verssorban megalkotva), szóval emez Gottfried, A Költő, állítólag „a középfelnémet irodalom legjelesebb epikusa” mint tudatos irodalomkritikus és esztéta is fellépett. Mégpedig nem csak úgy, külön, hanem

szépirodalmi művén belül úgyszintén. És eposzának meséjébe szöve véleményt alkotott / *alkotott véleményt* a kor epikusairól és lírikusairól...

Ne többet erről!, habár nem távolodtam olyan messze sem térben-jellegben, sem időben attól, amit Szócs Gézánál és különösen ezt a könyvét megtöltő írásainál fontosnak, mint egyetemes, minden írófélére vonatkoztathatóan belőlük kinyerhető tanulságként pedig az egyik legfontosabb követelménynek látok. Az irodalomismeret, az irodalomtörténeti tudás esetlegességeit, kanyargóit járva és szeszélyességét valamennyire kiismerve, vagy „csak” feltérképezve, az egyéni szimpátiák (megint csak esetlegességei, ám azért vitathatatlan, alapjában megkérdőjelezhetetlen értéklátásai-kiválasztásai) mentén, ám korrekt és főleg érdekessé tevő tárgyalásmódba, tárgyalásmenetekbe belevágva haladjon az író, az irodalmár szakterületének bemutatása felé. Az irodalmár nem szaktudós persze, amikor elvileg mérlegelően beszél a múlt vagy jelen kevésbé közkeletű literátus értékeiről, de a tényeknek, jelenségeknek a Természetes Kuriózum állapotában való tartása, a magától értődő meghökkentés bizonyos momentumokkal kapcsolatban az egyetlen, vagy ha nem is az egyetlen, mindazonáltal a kevés valóban járható útja szakterületünk, „művészetünk” általában vett megismertetésének, a staféta továbbadásának szakmailag.

Több ez talán, mint sokszor az íróiskolában, kreatív írás kurzusok keretei között való tanítás. Mert az csak a már amúgy is elszántak valóban elkötelezettjeit, érzékkel bíróit igazítja el. Az ilyenfajta orientálás pedig magához a területhez vonz egyáltalán, s ebből az egyáltalánból szoktak aztán a valódi, a tényleges, az érdemleges folytatató-művelők kiválni és felemelkedni!